

INFORMÁCIE, RADY, PROGRAM, ZAUJÍMAVOSTI

ZRAZU

„Môj Ostrov pokladov a Huckleberry Finn majú na stránkach stále porozhadzované ihličie zo smrekovca. Stále voňajú Vianocami.“

Charlton Heston

BRATISLAVA - STARÉ MESTO
DEC. 2021

písačky pána Jozefa
VIANOCE S TURISTOM / 03
KROTITEĽ / 04

rozhovor
M. THIEROVÁ, III. časť / 05

K. Nádaská,
historička a etnologička
STRIDŽIE DNI: BARBORA / 09
MIKULÁŠ / 09
LUCIA / 10
ZIMNÝ SLNOVRAT / 13
TOMÁŠ / 14

príspevky čitateľov
KNÍHKUPEC / 16
MALÉ ZAMYSLENIE O VIANOCIACH / 18

spomienka
GEJZA ĎURJAK / 19

pozdrav
EMIL A JULO ROBIA POHĽADNICU / 21

informácie / 24

kontakty / 25

Máte tip na článok, rozhovor alebo sa k nám chcete pridať s vlastným textom či fotkou? Napíšte nám na e-mail: magazin@staremesto.sk
Vopred ďakujeme!

Na Vianociach je pekné to, že sú každý rok rovnaké. Môžem sa spoľahnúť na oplátky, stromček, šalát a rybu. Na tmú, ktorá prichádza skoro aj, na obláčiky pary vychádzajúce z úst.

Ale sú aj každý rok iné. Pamätám si Vianoce, keď som si pod stromčekom našla Barbie. Aj tie, keď mal môj syn práve 45 dní a ja som na Štedrý večer zaspala skôr, než môj muž dorozbaloval darčeky. Máme za sebou aj sviatky, kedy sme o niekoho prišli. A aj veľa takých, kedy sa nezomelo nič radikálne. Vďaka Bohu za ne.

Je dobré, že máme v živote niečo spoľahlivo nemenné, ako sú Vianoce.

A je dobré, že sú každý rok iné.

Šťastné a veselé, Staré Mesto!

VIANOCE S TURISTOM

Vianoce u nás bývajú veselé. Môj manžel je veľmi zručný pri leštení turistických topánok a teleskopických paličiek, ale domáce práce mu nejako nejdú od ruky. Asi ich ako nadšený dial'koplazec po Malých Karpatoch považuje za nedôstojné.

Pred Vianocami, v čase relatívneho turistického voľna, chodí sám kupovať vianočného kapra. Robí to v rámci udržania turistickej kondície a aj preto, že tomu najviac rozumie. Nevadí mu, že pri kadi s rybami býva terčom vtípkovania – že kde má ruksak a ako to, že namiesto trénovania na otvorenie turistickej sezóny ide kupovať kapra.

Ja som pre istotu kúpila mrazené filé.

Obyčajne sa u nás na Štedrý deň večeria o šiestej. Tento zvyk je ešte z doby, keď boli deti malé a nemohli sa dočkať darčiekov. Už vtedy čakávali, kým sa otec vráti s kaprom a pretože ho mali radi, jeho „športovú“ aktivitu chápali ako niečo posvätné, čo k nemu

neodmysliteľne patrí.

Šiesta hodina a ota nikde. Pol siedmej, nič. O siedmej sme už mali starosti, či sa mu niečo nestalo. O pol ôsmej sa vrátil. Kapra nemal. Zato priniesol krásnu šťuku, ktorú získal za pozvanie suseda rybára, čakateľa na členstvo v miestnom turistickom klube na jarné odomykanie studničiek.

Ihneď som sa pustila do jej prípravy, aby sme konečne začali slávnostnú večeru. Bol šťastný a my s ním.

Ale ako hovorieva, nešťastie nechodí po horách, ale po turistoch. V krku mu zostala uviaznutá kostička. Rýchlo sme volali lekára a tíšili jeho muky studenými obkladmi.

Domov z pohotovosti sa vrátil o tri hodiny. Rozprával tíško, no dobre sme mu rozume-
li: „Radšej kúpiť kapra, ako dostať šťuku od človeka, ktorý nevie ako chutí turistický chlebič.“

Janka – manželka turistu Jožka

KROTITEL'

Všetko má svoj koniec! Aj moje sedlo na motorke, ktorému som dal meno Evka. Ešte nedávno to bola slečna oblých tvarov, pružne reagujúca na ťažobu mojich kostí a kostí kamarátov, ktorým som dovolil dosadnúť na jej kypré telo. Neúprosne bežiaci čas a naše stále objemnejšie telesné schránky z nej urobili dámu v rokoch. Ale dámu vyzerajúcu skvostne aj medzi mladšími sedacími kamarátkami.

Dobre slúžila. Počas jazdy akoby sa usmievala spolu so mnou. A aj naopak, spolu so mnou znášala spŕšky nevyberaných slov na drzých šoférov. Lenže pomaličky sa doplazila do kreslového dôchodcovského veku aj so všetkými neduhmi, ktoré k nemu patria. Prejavy to boli rôzne. Medzi najhoršie patrilo vŕzganie kĺbov. Vyskúšal som viacero procedúr. Od mazania Evky ľanovým olejom až po namazanie vlastných vnútorností. To, napodiv, na čas pomohlo.

Ale prišiel čas, kedy bolo treba kúpiť nové sedlo. Také fajnové, že bude pasovať na zadnú časť tela ako nočník. Dnes by to nemal byť žiaden problém pri tej kope ponúk v časopisoch a internetových obchodoch. Tam ukazujú také sedlá, že človek má dojem, že boli vyrobené pre astronautov – nastroviteľnosť do všetkých polôh Kámásútry a vychvaľované pre kvalitu materiálu aj pohodlie ako v bezváhovom stave.

Po rozhodnutí, ktoré sedlo si zadovážim, jeho objednaní cez internet a odoslání peňazí, dostali veci rýchly spád. Kuriér priniesol balík s honosným názvom ROAD KING. Okamžite som ho rozbalil a odhalil agresívny dizajn, ktorý aj kuriéra oslinil natoľko, že sa rozhodol obnoviť sedáciu výbavu svojho skútra.

Skúška doma dopadla dobre, tak sa išlo do terénu. Tam nastali menšie problémy. „Terén vás preverí, vojaci,“ zišla mi um myšlienka, ktorú som počúval na vojenčine. Nová

sedacia sa správala ako neskrotná kobyľa pri silvestrovskom rachote pyrotechniky. Po troch pádoch, kedy som pred očami videl iba modré kolesá, som radšej zostal sedieť na chladnej zemi. Nič príjemné po sedacej polahode na Evičke. Tak aj meno dostalo nové sedlo príznačné – bláznivá Dora.

A tak každý večer krotím Dorinu bujnoscť pred televíznou obrazovkou. Púšťam jej záznam z pretekov Rally Dakar. Nech vidí, ako sa správajú v extrémnych podmienkach jej sedačkové sestry, ktoré dokážu jazdcov dostať cez vysoké kopce a púšť do cieľa každej etapy!

JoRo: ilustračné foto môjho sedla

MAGDALÉNA THIEROVÁ

PRÁCU PRED ČASOM VYMENILA ZA DÔCHODOK. ŽIJE SAMA, NEMÁ VLASTNÚ RODINU – TO ZNIE, AKOBY SME HOVORILI O „OSAMELOM SENIOROVI“, PRESNE O TOM, O KTORÉHO SI V DNEŠNEJ PANDEMICKEJ DOBE ROBÍME STAROSTI.

MAGDALÉNA THIEROVÁ JE VŠAK PRESNÝ OPAK. DO SVOJHO AKTÍVNEHO ŽIVOTA NÁM DOVOLILA NAHLIADNUŤ UŽ DVAKRÁT. DNES SA NÁM PREDSTAVÍ PO TRETÍ RAZ AKO ŽENA, KTORÁ NEZALOŽILA VLASTNÚ RODINU, ALE DETSKÉ BALETNÉ ŠTÚDIO. ANI DNES EŠTE NIE JE SAMOZREJMÉ, ŽE SA ŽENA ROZHODNE PREŽIŤ ŽIVOT BEZ MUŽA A BEZ DETÍ. MAGDALÉNA SA TAK ROZHODLA PRED TAKMER 40. ROKMI V OMNOHO KONVENČNEJŠEJ SPOLOČNOSTI.

Na prvý pohľad by sme vás ľahko mohli zaškatuľkovať medzi „osamelých seniorov“. V súvislosti s pandémiou o nich veľmi často počúvame ako o ohrozenej skupine. Vy síce žijete sama, no vediete veľmi aktívny a naplnený život. Čo vám pomáha necítiť sa osamelo?

Aby sa človek necítil a nebol osamelý pomáha len jedno, stretávať sa s ľuďmi. Napríklad ja som bola nedávno s Jankom, mojim bývalým klaviristom, korepetítorom a s jeho vzácnou pani manželkou, v divadle. Napriek tomu, že nemám vlastnú rodinu, stále sa mám s kým stretávať.

Stretli ste sa niekedy s nepochopením alebo možno až odsudzovaním za to, že ste si nezaložili vlastnú rodinu?

Ja som sama, nehanbím sa za to a môžem sa bez rozpakov priznať, že som nikdy nemala vlastné deti. Môj tanec to tak zariadil. Ťažisko povolania som mala popoludní, niekedy večer a často v soboty, nedele. Nikdy som

nechcela aby moje dieťa trpelo tým, akú prácu som si ja zvolila. Bolo to moje dobrovoľné rozhodnutie. Vychovala som stovky dievčat. A sporadicky aj chlapcov. Mám napríklad jedného veľmi významného žiaka, na ktorého som veľmi hrdá – Filip Grgula. Má obchod s medom pod Michalskou bránou. Učila som ho niekoľko rokov a bol to veľmi šikovný tanečník. Občas sa chodím pozrieť do jeho obchodu a on je tam, za pultom a ja mu hovorím: „Filip, základné port de bras!“ A on mi so smiechom ukáže: „Ja si ešte pamätám aj battement tendu!“

Stretávate sa často s bývalými žiačkami a žiakmi?

Veľmi sa teším, keď niekoho z nich stretnem, aj keď len náhodne. A stáva sa mi to dosť často. Aj nedávno, v autobuse. Napriek tomu, že som mala rúško, spoznala ma Martinka. Dnes je už dospelá a pracuje ako učiteľka v materskej škôlke. Spoznala ma, utekala za mnou cez celý autobus

a prihovorila sa mi. Sú to nádherné chvíle. Alebo keď idem do divadla, zvlášť na balet, tak tam stretávam bývalé žiačky, dnes tanečnice, baletky... Fantastické je, že sa mi prihovoria dospelí ľudia. A je jedno, či sú to lekárky, predavačky, manažérky, učiteľky... sú to ľudia, ktorým som dala vzťah k pohybu. Veľa z nich cvičí aj teraz. Mnohé z nich sú maminky a vedú k pohybu, k tancu aj svoje deti. Vedia, aké je to dôležité. A mňa veľmi teší, že na tom mám zásluhu. Počúvam, čo som ich naučila, na čo si spomínajú... Napríklad často spomínajú, ako som ich naučila pobaliť sa (smiech)! To sa im vraj v živote veľmi zišlo. My sme si vždy po skončení hodiny hovorili pokyny. Rodičia to nemali radi (smiech), lebo väčšinou sa to pretiahlo a oni si už potrebovali deti vziať domov. Ale tie deti to mali rady. Napríklad sme hovorili aj o tom, čo majú robiť, keď sa im pustí očko na pančuške: „Deti, problém sa vždy dá nejako vyriešiť, vždy sa dá niečo vymyslieť, kamaráta sa opýtať...“

Niektoré žiačky mi dodnes píšu z dovolenky a často sa mi tam podpíše celá rodina.

Stáva sa, že po rokoch príde dospelý človek za svojím pedagógom a prizná sa mu k niečomu negatívnemu, čo z jeho strany zažil, lebo vtedy sa to bál povedať. A ja som šťastná, že v tomto smere môžem mať čisté svedomie a mám veľmi pekné spomienky a zážitky, ktoré mi zostanú do konca života. A viete, prečo musím na tie deti každý deň myslieť? Lebo každý deň počujem z rádia hudbu, na ktorú som robila choreografiu. A niekedy aj viac ako jednu pesničku. Dennodenne. Vybavujú sa mi spomienky a spievam si s rádiom ako divá (smiech). A pritom vôbec neviem spievať! Môj klavirista mi hovoril: „Prosím ťa, len nespievaj!“ A o chvíľu: „Prosím ťa, zaspievaj mi to, aby som vedel...“

Na hudbe som vždy dala záležať, hudba je základ. So správnou hudbou ide všetko ostatné ľahšie a deti to viac chytí.

Písali sa osemdesiate roky, mali ste pred tridsiatkou, zakladali ste Detské baletné štúdio. Väčšina žien, vaše kolegyně a kamarátky, si zakladali rodiny. S akými reakciami okolia ste sa stretávali?

Viete, ja som to nevnímala. Jednoducho to bolo tak.

Dosť neskoro som šla študovať na Vysokú školu múzických umení. Mala som 22 rokov, keď ma zobrali.

Pred tým som to mala komplikované. Po základnej škole som sa nedostala na strednú pedagogickú školu, kam som chcela chodiť. Preto som musela ísť na učňovku, čím som dosť veľa stratila. Hlavne preto, že to nebola škola s maturitou, v tej dobe učňovky s maturitou neexistovali. Maturitu som si musela dorábať na ďalšej škole. A keď musíte študovať niečo, čo vás nebaví, je to cesta cez trnie a slzy.

Zmaturovať sa mi podarilo aj vďaka umeniu. Pripravovala som v škole rôzne tanččky a recitácie a vďaka tomu mi aj tá matematika a fyzika nejako prešli (smiech).

Keď som potom, po maturite, chcela ísť na Vysokú školu múzických umení, tak neotvárali ročník. Dostala som sa na filozofickú fakultu, odbor slovenčina a angličtina. Vtedy som už učila na ľudovej škole umenia. Tamojší pán riaditeľ ma presvedčil, aby som to na VŠMU skúsila ešte raz, keď už otvárali aj môj odbor. Mala som veľké obavy, aby mi „nezlyhal“ zimný semester na filozofickej, už som tam bola usadená. Preto som sa venovala štúdiu a na prípravu na prijímačky na VŠMU som nemala čas. Šla som tam s tým, čo som vedela. Hovorila som si, že si

aspoň pozriem baletné sály a profesorov... A predstavte si, oni ma zobrali! Pána profesora Nosála a pani docentku Hubovú som asi presvedčila. Azda ani nie mojím interpretačným prejavom (predsa len som bola amatérka, aj keď veľmi snaživá), ale tým, ako som rozprávala o tom, čo robím s deťmi v ľudovej škole. V tom čase som už učila tri roky a mala som dobré výsledky – úspechy na súťažiach. Dokonca som mala lepšie výsledky ako dievčatá, ktoré mali konzervatórium a šli učiť. Ony väčšinou išli učiť preto, lebo sa nedostali do divadla. No ja som šla učiť, lebo som chcela a veľmi ma to bavilo.

Pánovi riaditeľovi ľudovej školy umenia som dodnes vďačná, že ma presvedčil.

Keď ma prijali, otvorila sa mi cesta – to bol najšťastnejší deň v mojom živote. So všetkým som počítala, ale s tým, že ma vezmú vôbec! (smiech)

Tanečníkov vtedy zobrali päť (z nejakých 70-80 uchádzačov) a hercov desať. Možno si tú dobu pamätáte, bola to éra muzikálov ako Fugarová šou, Rýchlokurz geniality so Števom Skrúcaným, Mirkom Nogom, Zuzkou Tlučkovou, Evou Pavlíkovou... My všetci sme boli konškoláci. Tanečníci sa dali s hercami dokopy (čo sa pred tým nestá-

valo) a vytvárali sme spolu skvelé veci, vypredané muzikály, v ktorých som aj ja mala možnosť tancovať. Tam si ma všimol aj pán režisér Bednárík a obsadil ma do televíznych rozprávok a inscenácií. No to by mi ani len vo sne nenapadlo!

Keď som končila Vysokú školu múzických umení, mala som 27-28 rokov. Už som nebola práve najmladšia. A vtedy sa mi podarilo založiť Detské baletné štúdio. Bola som taká šťastná! Jednoducho taká šťastná, že som si to nechcela komplikovať. Videla som to na niektorých mojich kolegyniach a videla som to na ich deťoch. Učila som aj deti umeleckých osobností a vždy som to vnímala tak, že tie deti jednoducho trpia tým, že mama musí ísť večer do divadla.

Detské baletné štúdio, a ja s ním, sa rýchlo rozbehlo. Už po roku fungovania k nám prišla dramaturgička z televízie, Gabika Vyskočilová. Bola šéfkou dramaturgie detských programov a keď nás videla, vzala nás do telky. Robili sme spolu na reláciách Pionierska lastovička a Slniečko. Potom prišli v rýchlom slede ďalšie spolupráce, napríklad s Darinkou Rolincovou a Jankou Daňovou. Tá je dnes významná hlasová pedagogička a s Detským baletným štúdiom spolupracovala niekoľko rokov ako speváčka. Vystupovali sme spolu v rôznych programoch s detskými pesničkami.

Takto to bežalo roky. Išlo to a išlo, nabaľovalo sa... A mňa to veľmi bavilo. Hovorila som si: „Prečo by som to teraz mala meniť a robiť niekoho smutným?“ Viete, aj keď som mala nejakú známosť, vždy som tých chlapcov urobila smutnými. A hovorím si: „Ešte nie sme ani zobratí a už sú smutní?!“ Napríklad večer som už bývala unavená: „Vieš, čo nehnevaj sa, ja sa musím

ešte pripraviť a vyspať sa...“ A jednoducho ten vzťah po čase nefungoval. Nesnažila som sa robiť inou, než aká bola realita: „Bud' ma takto chceš, alebo bohužiaľ! Toto je moja profesia a nič sa nedá robiť.“

Keď som videla, ako odpadávali, hovorila som si: „Nie, nie, holka zlatá, do tohto ty nechod.“ Preto som sa takto rozhodla. A myslím si, že dobre. Aj preto, lebo deti, ktoré som si do života pustila, sú úžasné. Aj mnohí rodičia hovoria, že ich deti dostali skvelú výbavu do života. Detské baletné štúdio nebolo len o tanci. Nedávno som si čítala články, ktoré o nás písali rôzni redaktori. V časopise Film a divadlo o nás písala jedna novinárka, ktorej som učila dcéru. Napísala, že keď prišla s dcérou na konkurz, hovorila som, čo čaká deti a čo čaká rodičov. V tom článku je veta, ktorá sa mi páči: „Hneď ako sa tam objavila pani Thierová, bolo mi jasné, že moje dieťa dostane skvelú výbavu nielen tanečnú, ale aj výbavu do života. Taký bonus navyše. A to je to, čo dieťa potrebuje od rodičov aj od pedagógov.“

Ako toto vaše rozhodnutie vnímalo okolie?

Ako to vnímalo okolie, ani neviem. Niektoré kamarátky, hlavne tie, ktorým manželstvo nevyšlo, mi otvorene fandili.

A tie, ktorým to vyšlo, u nich som sa nikdy nestretla s výčitkami alebo s otázkami „Prečo?“ alebo „Načo čakáš?“

Jednoducho to tak bolo. Mala som takmer 30 rokov, keď vzniklo Detské baletné štúdio a potom to tak rýchlo ubehlo, že som sa ani nenazdala a mala som 35, 40... Potom som otázku manželstva či vlastných detí už vôbec neriešila. Šlo to ako loď, ktorú vypustíte a ona sa plaví stále ďalej a ďalej. Stále ju niečo čaká, niečo spoznáva. Prečo by teraz mala tá loď zakotviť?

Možno v tom hralo rolu aj to, že som dosť skoro stratila rodičov. Súrodencov som nemala. A preto som sa na veci pozerala tak, že som na ne sama. Ak by sa mi v manželstve niečo pokazilo, vlastne by som nemala kam ísť... Aj k bytu, kde teraz bývam, som sa nedostala jednoducho. Veľmi si vážim, že mám strechu nad hlavou. Veľa vecí v živote – vlastne všetko – som si musela vydoberať sama. Nemala som nikoho z rodiny, kto by ma podržal alebo mi pomohol. Veci, ktoré som takto sama dosiahla, si dodnes veľmi vážim. A aj preto som vždy pozorne zvažovala riziká, do ktorých pôjdem a do ktorých nie.

Ešte by som rada vysvetlila, prečo som tak neskoro išla na vysokú školu – lebo to bol dôvod, prečo sa mi všetko posúvalo. Ako dieťa som mala veľa úrazov a havárií. Tá posledná, ktorú som mala v 12. rokoch, bola veľmi vážna. Vyzeralo to so mnou zle. Odporučili mi osobitnú školu, s čím môj otec nechcel súhlasiť. Siedmu, ôsmu aj deviatu triedu som strávila v rôznych ozdravovniach a ústavoch. A tam škola vôbec nebola náročná. Pamätám sa, že v 9. triede som strávila pol roka v ozdravovni a celé dni som s ostatnými deťmi všeličo nacvičovala, robila súťaže a programy... už vtedy to vo mne bolo. Keby pri tej poslednej havárii moji lekári vedeli, že sa budem vyše 40 rokov venovať baletu a ešte aj profesionálne tancovať! Celý život som bola vďačná za to, že som zdravotne rozkvitla a z problémov sa vystrábila.

KATARÍNA NÁDASKÁ

STRIDŽIE DNI

Svätá Barbora ťahá sane do dvora

Na sviatok svätej Barbory (4. decembra) sa praktizovali zvyky spojené s ľubostnou mágiou. Typické pre tento sviatok bolo tzv. *púčikovanie* konárikov. Z čerešne sa odrezala vetvička a vložila do vody. Ak do Vianoc rozkvitla, bol to znak, že sa dievčina do roka vydá. Na východnom Slovensku si každý z rodiny dal na okno vo vázičke svoj vlastný konárik z čerešne a ten, komu najskôr vykvitol, mal najdlhšie žiť.

Podľa kresťanskej tradície sa svätá Barbora narodila v bohatej pohanskej rodine. Keďže sa rozhodla, aj proti otcovej vôli, prijať kresťanstvo, otec ju uväznil vo veži, aby jej zabránil stykať sa s kresťanmi. Barbora mu však z veže ušla a rozhodla sa vytrvať v kresťanstve. A preto ju odsúdili na smrť. Ako Rimanku ju mohli popraviť iba mečom, pričom hlavu jej vlastnoručne odťal otec. Podľa legendy ho však hneď potom zasiahol blesk a on na mieste zomrel. V ľudovej ikonografii sa Barbora zobrazuje s vežou (niekedy s otvoreným okienkom) a s mečom alebo aj kalichom. Ctia si ju ako svoju patrónku baníci, keďže sa pri úteku z veže ukryla v jaskyni, ktorá sa pred ňou zázračne objavila. Chráni pred náhlou smrťou, pred požiarom, pred úderom blesku a pred búrkou. V slovenských banských oblastiach nájdeme veľa jej sôch, kaplniek a chrámov.

Pranostiky na sviatok sv. Barbory:

Svätá Barbora ťahá sane do dvora.

Svätá Barbora vyháňa drevo z dvora.

Mikuláš, čo nám prinášaš?

Svätý Mikuláš (6. december) patrí medzi veľmi obľúbených svätcov. O jeho živote veľa nevieme. Narodil sa pravdepodobne okolo roku 270 v maloázijskom meste Patar. Od mladosti bol povestný svojou dobročinnosťou a súcitom s chudobnými. Stal sa biskupom v Myre, preto sa zobrazuje s biskupskou mitrou a biskupskou berlou. O jeho dobročinnosti vypovedá mnoho legiend. Známý je príbeh o chudobnej rodine, ktorá mala tri dcéry. Aby sa mohli vydať, potrebovali veno, preto im Mikuláš každý večer, tri razy za sebou, zanechal v okne mešec s peniazmi, aby sa každá z dcér mohla slušne vydať.

Ďalšie príbehy hovoria o tom, ako zachránil troch námorníkov v búrke, ako vzkriesil troch mládencov a zachránil troch mužov neprávom odsúdených na smrť.

Svätého Mikuláša pochovali v Myre, ale neskôr jeho telesné pozostatky uložili do hrobky veľkého chrámu, ktorý mu postavili v talianskom prístavnom meste Bari. Z jeho hrobky vyteká vonná látka – myrha, preto je patrónom voňavkárov. Je aj patrónom námorníkov, obchodníkov, majiteľov záložní a lekárnikov.

Keďže bol svätý Mikuláš známy svojou štedrosťou, vžil sa zvyk obdarúvať na jeho sviatok najmä deti.

Zvyk chodenia s Mikulášom – *mikulášske obchôdzky*, bol pôvodne mestským zvykom. V 17. storočí ho udržiavala najmä šľachta. Vo vidieckom prostredí sa objavil až v 19.

storočí. Vznikla krásna tradícia – Mikuláš s čertom a anjelom chodili po domoch, aby nosili deťom darčeky. Mikuláš mal dlhú bielu košeľu, na hlave biskupskú čiapku a v ruke berlu. Na tvár mu prilepili dlhú bradu a fúzy z vaty a papiera, aby ho nebolo poznať. Čert mal kožuch prevrátený naruby, mohol mať na ňom aj zvončeky. Bol opásaný reťazou ktorou štrngal a tvár mal zamazanú od uhlia. Anjel mal biely odev, krídla z papiera a zamúčenú tvár. Po príchode do domu sa Mikuláš spýtal, či sa deti vedia modliť, či boli poslušné a chcel, aby mu zarecitovali básničku. Čert zase strašil najmä malé deti. Napokon Mikuláš vybral z koša drobné darčeky a obdaril nimi deti.

Čert bujaro strašil aj slobodné dievčatá. Trojicu Mikuláš, anjel a čert často tvorili zamaskovaní mládenci a ich obchôdzky mávali skôr žartovný ráz. Dievčatá si napríklad museli kľaknúť a pomodliť sa. Slobodné dievky po príchode Mikuláša do domu odriekali text:

„Mikulášku môj milý, daj mi muža v tej chvíli, aký bude, taký bude, len nech navždy len môj bude.“

V niektorých obciach chodievali do kúdelnej izby štyria mládenci. Jeden oblečený ako Mikuláš. Druhý v maske medveďa. Tretí – gazda, viedol medveďa na retiazke. A štvrtý vystupoval ako maškara alebo čert. Chodieval s nimi aj harmonikár. Mládenci žartovali a dievčatá im odriekali posmešné modlitbičky, napríklad: *„Mikuláško maličký, ako blška drobučký, nový krpec, starý remeň, až na veky vekov amen.“* Pri mikulášskych obchôdzkach mohol mládenec, ak mal v kúdelnej izbe aj svoju milú, poslať jej po Mikulášovi drobnú sladkosť – perníkové srdiečko, stužky a pod.

Niekde na Mikuláša ženy nepriadli a nepáralo sa ani perie, muži nešli do lesa. Na Spiši pri tejto príležitosti vešali do dverí stajne dve prekrížené metly, aby tam bosorky nemali prístup (inde sa to tradovalo až na sviatok svätej Lucie).

*Mikulášku, dobrý strýčku,
modlím sa ti modlitbičku,
zlož tú svoju plnú nošu,
daj nám darov svojich trošku,
či konička medového,
či koláča makového,
veď ty strýčku Mikuláš,
veľa dobrých darov máš.*

Pranostiky na sviatok sv. Mikuláša:

Keď na Mikuláša sneží, bude požehnaný rok.

Na svätého Mikuláša už je celá zima naša.

Tajomná moc nocí po Lucii

Podľa tradície bola svätá Lucia (jej sviatok pripadá na 13. decembra) kresťanská panna z rímskeho patricijského rodu. Istého mladíka očarili jej krásne oči a rozhodol sa požiadať ju o ruku. Keďže Lucia svojho pohanského nápadníka nechcela, vylúpila si oči a poslala mu ich na miske. Preto ju názorujú s atri-

bútmi panenstva a s miskou, na ktorej sú oči. Ľudia verili, že okolo sviatku Lucie vrcholia stridžie dni – čas zvýšenej činnosti všelijakých tajomných síl. Začínali sa na svätú Katarínu a končili za zimného slnovratu.

Svätá Lucia sa pokladala za ochrankyňu proti zloprajným silám, najmä bosorkám. Preto sa na gazdovstvách od Lucie až do Štedrého večera zamykali maštale a chlievy cez deň, aj v noci. Tak sa tam nedostal niekto nevolaný, čo by mohol zaškodiť dobytku. Bosorka napríklad stačilo, aby si vzala zo stajne kúsok slamy, hnoja či akúsi drobnosť a mohla škodiť. V dňoch okolo Lucie a na Luciu sa z gazdovstva nepredávali nijaké produkty a nič sa nepožičiavalo – ani lyžička mlieka, ani jediné vajce.

V stredoveku, na Luciu, ľudia na ochranu proti čarodejniciam obsýpali rohy domu a hospodárskych budov hlinou z cintorína, v ktorej boli roztlčené ľudské kosti.

Medzi rozšírené zvyky v rôznych oblastiach Slovenska patrilo aj rituálne odháňanie bo-

soriek buchotom, napríklad rozbíjaním starého riadu. Dialo sa to priamo v dedine pri domoch, ale aj na krížnych cestách. Na robenie hrmotu sa využívali aj *trlice* a *trepачky*.

Na Luciu sa spravidla nepriadlo, vretená odpočívali, lebo tomu, kto by porušil tento zákaz, mohli zahnisieť prsty. Ani gazdovia v tento deň nechodili na pole a do lesa, mohlo by sa im totiž prihodiť akési nešťastie, mohli si napríklad porúbať ruku.

Už len podľa ľudových rozprávání zo začiatku 20. storočia poznáme zvyk vyrábať tzv. Luciine stolčeky. Od sviatku Lucie muži začali pripravovať drevený stolček a každý deň na ňom niečo urobili tak, aby na Štedrý deň bol hotový. Azda na celom území Slovenska sa vravievalo, že ak si človek stolček vezme na polnočnú omšu a sadne si naň za oltár do magického kruhu urobeného trojkráľovou kriedou, mal by uvidieť všetky strigy z okolia. Tie sa mu potom budú vyháňať, lebo taký človek by ich mohol spoznať a odhaliť pri ich škodiacej činnosti.

Na Luciu chodili vinšovať mladí chlapci, ktorí mali privolať do rodiny dobro a odohnať zlé sily. V mnohých regiónoch sa robili aj obchôdzky s Luckou. Mohli to byť dievčatá (inde zamaskovaní muži) v bielych voľných úboroch so zamúčenou tvárou, prípadne s maskou na tvári a na hlave s cesnakovým vencom. V ruke držali husie krídla a ometali nimi steny domu, čím symbolicky vyhánali z príbytku zlo. V niektorých lokalitách chodilo Luciek niekoľko, napríklad aj päť či šesť. Jedna niesla v náručí bábiku ako dieťa, po príchode do domu si sadla a kolísala ju. Druhá Lucka akoby umývala podlahu. Tretia sa pýtala domácich, či ich poslúchali deti. Štvrtá rozdávala drobné cukríky či jabĺčka alebo napodobňovala maľovanie stien. Posledná kropila izby svätenou vodou. V niektorých oblastiach Slovenska chodila len jedna Lucka a všímala si, či niekto nepradie. Niekde zase Lucky kontrolovali, či dospievajúce dievčatá vedia udržiavať poriadok a nie sú lenivé, preto prezerali kúty, či tam neostali pavučiny.

Na Luciu sa však vykonávali aj praktiky ľúbostnej mágie. Medzi najrozšírenejšie patrilo písanie lístočkov s menami dvanástich chlapcov, pričom jeden lístok ostal čistý. Dievča si každý večer jeden lístoček vzalo a roztrhalo bez prečítania. Posledný, čo prišiel na rad na Štedrý večer, otvorilo. Ak bol lístok čistý, bez mena, znamenalo to, že sa nevydá.

Na západnom Slovensku bolo praktikou ľúbostnej mágie naberanie tečúcej vody pri brieždení. Slobodné dievčatá šli k potoku a odriekali: „*Beriem vodu s pravú ruku, žehnám sa ja Bohu Duchu, vyše lávky, nižšie lávky, aby nemal nikde stávk, len u nás.*“ Mali pritom na mysli niektorého mládenca. Potom načreli pravou rukou do vody a nabrali z nej do hrnčeka. Prinesenou vodou pokropili prah domu a opäť pri tom odriekali: „*Neodlievam, neprilievam, švárnych mládencov pytačov za sebou volám.*“ Šlo o zariekanie, využívanie mágie slova. Vďaka zariekaniu spojenému s vo-

dou sa mali dievčine v nastávajúcom roku hrnúť pytači.

*Naša Lucka hodná je, ale nerobotná je.
Nerada robí, rada dlho spí.
Keď ide do mesta, rada cifruje sa.
V zrkadle preziera sa.
Lucka, necifruj sa, na trh ponáhľaj sa,
nepostávaj, kupuj.
Tak ťa bude otec, mati milovati,
gazdiné i páni i mládenci švární.*

Na Luciu platila pranostika, že *Lucia noci upíja, ale dňa nepridá*. Gazdovia si všímali počasie dvanásť dní od Lucie do Vianoc a podľa toho predpovedali počasie na jednotlivé mesiace nasledujúceho roka.

Keď si Lucia na mena háby zablatí, v januári si ich prať bude.

*Od Lucie do Vianoc každá noc má svoju moc.
Svätá Lucia je kráľovnou zimy.*

ZIMNÝ SLNOVRAT

Najkratšie dni roka

Od najstarších čias sa ľudia museli vyrovnávať s úbytkom denného svetla v zimnom období. Krátke dni, dlhé noci a narastajúci chlad podnecovali predstavy, že za dlhých zimných nocí sa prírodné sily dostávajú do zápasu. V ňom stoja na jednej strane démonické mocnosti a na druhej strane život a teplo personifikované v Slnku, ktoré sa za zimného slnovratu rodí v podobe malého dieťaťa. Ľudia trpeli, ako sa tento súboj skončí, a aby ho urýchlili – aby Slnko, život a teplo zvíťazili čo najskôr – vykonávali obrady zimného slnovratu. Ich obsahom bola oslava slnečného svitu a tepla – magické úkony, ktorými sa malo privolať znovuzrodenie Slnka.

Na odohnanie negatívnych síl sa využívali praktiky pozitívnej mágie – rozličné ochranné prostriedky, predmety, rastliny, magické znamenia a znaky.

Svoj význam mali aj pranostiky a veštby týkajúce sa počasia. Slovania využívali najmä určité magické dni, ktorým sa pripisoval špeciálny účinok. Významné postavenie medzi nimi mal práve zimný slnovrat.

Od vzniku kresťanstva túto tradíciu postupne prekryli vianočné a novoročné sviatky. V dedinskom prostredí sa však udržali

mnohé prvky staršej, predkresťanskej tradície, napríklad trasenie plotov na Štedrý večer, aby sa dievky podľa smeru, odkiaľ zaštekal pes, dozvedeli, skadiaľ príde ženích. Na Nový rok nemala prísť do domu nikdy prvá žena, prví mali prísť vinšovníci – chlapci z vyšného konca, aby šiel majetok a hospodárstvo hore kopcom, a nie dole. Vinše mali vždy predniesť mladí muži v plnej sile alebo chlapci, ktorí ešte budú rásť. Rozličné predmety zhotovené a použité v magických dňoch – pečivo, plátno a pod. – slúžili aj ako čarovné prostriedky. Množstvo úkonov malo podľa princípu mágie podobnosti privolať rovnaké účinky.

Slnko bolo symbolom dobra, života, tepla, radosti. Jeho prítomnosť paralyzovala pôsobenie zlých síl. Po západe slnka však platilo viacero zákazov, lebo sa uvoľňovali negatívne elementy, ktorých sa človek bál. Nič z domu sa nepožičiavalo, nič nevynášalo, dokonca ani smeti, nesmela sa ani voda vyliat, lebo by sa vynieslo bohatstvo a bosorky by mohli s požičanými predmetmi čarovať a uškodiť domácim.

Pri slávení zimného slnovratu Slovania priňali Slnku obeť – na obetnom mieste zarezávali hydinu a kozy, ich krv nechávali

vytiecť na zem, aby sa prebudila a na jar rodila. Konzumovali sa rituálne jedlá ako okrúhle koláče, ktoré tvarom pripomínajú Slnko. Bývali veľké asi ako koleso od voza a naplnené hrozičkami, medom, tvarohom a makom.

Sviatky zimného slnovratu boli u našich predkov úzko spojené so spomienkou na zosnulých predkov. Verilo sa, že zosnutí môžu pozitívne, ale aj negatívne ovplyvniť náš život. Slovania verili v upírov, a tak sa za zimného slnovratu chodilo na hroby, popíjala sa medovina a pár kvapiek sa odlialo aj na hrob. Táto tradícia prešla aj do kresťanskej Štedrej večere ako zvyk nechávať jednu prázdnu misku alebo tanier pre zosnulých.

Snovratové koledovanie, *chodenie s koledou*, je dávna tradícia so staroslovanskými koreňmi. Výraz koleda sa odvodzuje od názvu *calendae* (prvé dni nového mesiaca v antickom Ríme). Chodenie s koledou u našich predkov malo iný význam než v súčasnosti. Koledy boli pôvodne dve prezlečené ženy, jedna vystupovala v roztrhaných šatách ako chudobná koleda, druhá, pekne oblečená, ako bohatá. Chodili po príbytkoch a veštili, či nasledujúci rok rodiny bude úrodný a hojný. Prichádzali do domu zakryté plachtou

a gazda si mal jednu z nich vybrať. Tá sa potom odkryla a podľa toho, či si vybral bohatú, alebo chudobnú, predpovedala sa hojnosť či bieda v nastávajúcom roku.

Sviatky zimného slnovratu slovanskí predkovia slávil v maskách zvierat napríklad turoňa (tura), koňa alebo medveďa. Pálili sa ohne ako symbol Slnka a očisty. Čím strašidelnejšie masky, tým si bol nositeľ istejší, že démon sa zľakne a nevojde do človeka a vyhne sa aj jeho príbytku.

Verilo sa aj v mágiu slova, preto si ľudia priali len to najlepšie. Ak človek z úprimného srdca želá pre druhého dobro, tak sa mu to vráti. Priali si, aby sa darilo dobytku, a aby boli všetci zdraví.

U južných Slovanov sa zachoval zvyk pálenie *badnjaka* na *Badnij dan* (Štedrý večer). *Badnjak* bolo poleno výhradne z dubu, buku alebo jaseňa, ktoré si hospodár na tento cieľ vopred vyhládol v hore. Obliekli ho do mužských šiat, spievalo a tancovalo sa okolo neho a nakoniec ho dali do pece, kde sa pomaličky prepaľovalo niekoľko dní. Každý, kto prišiel na návštevu, obradne udrel do zhárajúceho polena, a tradovalo sa, že čím viac iskier z neho lietalo, tým štedrejší bude pre rodinu nasledujúci rok.

K zimnému slnovratu starých Slovanov patrili isté rituálne jedlá, najmä kaše. Napríklad jačmenná, pšeničná, krúповá a prosná. Sladili sa medom a maslom. Zapíjali ich medovinou, neskôr vínom, pivom a deti mliekom. Snovratové slávnosti vrcholili približne sedem dní po 17. decembri.

Svätý Tomáš s ocelou

Podľa cirkevného kalendára pripadal na 21. decembra sviatok svätého Tomáša Apoštola (známy neveriaci Tomáš z evanjelia). Na veľkej časti slovenského vidieka sa v tento deň zachovával zvyk chodenie s ocelou. Mláďenci navštevovali domy s kúskom kameňa,

ktorý symbolizoval pevné zdravie a silu a vinšovali napríklad takto: „*Doniesli sme vám oceľ, aby ste mali všetko v cele* [t. j. vcelku], *aby sa vám hrnce nebili, kolesá nelámali, reťaze netrhali, sekery nelámali...*“ Šlo teda opäť o mágiu slova.

Tento zvyk mohol mať aj iné podoby. Niekde sa napríklad volal *polazníčenie*. Mládenci a pastieri chodili po domoch s prútikmi ozdobenými čečinou a stužkami, ktoré sa volali *polazne* alebo *boženíky*, a vinšovali: „*Nesieme vám polazníky, Krista Pána radostníky.*“ Týmito prútikmi sa zvyčajne na jar vyhánal dobytok na pastvu.

Pranostiky o sviatku svätého Tomáša:

Na svätého Tomáše zima sa nám rozpáše.

*Tomáš s oceľou znamená, že bude
v nastávajúcom roku zrno plné.*

autorka: Katarína Nádaská,
historička a etnologička

*Cenceli, cenceli, doniesou som vám oceľi,
aby sa vám hrnce, miske netrepali,
kolesa nelámali reťaze netrhali
na lúkach, žeby ste mali veľa sena,
vo viniciach veľa vína,
na poli veľa obilia,
v chyži zdravia, vo dvore sto kureniec,
sto húseniec, sto praseniec.
To vám vinšujem a prajem.
Doniesol som vám oceľ,
aby ste nevypadli z postele.
Koľko máte za rámom lyžičiek,
toľko nech máte vo dvore teličiek.
Koľko máte na šope kolov,
toľko nech máte v maštali volov.
Koľko máte za rámom tanierov,
toľko majú vaše dievky frajerov.
Koľko majú vo vašom dome ohnísk,
toľko majú vaši parobci porísk.
Koľko žije vašich dcér,
toľko majú mládenci pier.
Koľko máte na stene obrazov,
toľko ráz vo vašom humne klasov.
Koľko máte tuná zrkalov,
toľko mi dajce grajciarov.*

Kníhkupec

Zobudil som sa. Potom, čo som roztvoril oči, môj pohľad pomaly prešiel spálňou. Zastavil sa na kalendári. Zamračil som sa a snažil som sa rozpomenúť, aký deň bol včera. Mám to. Včera bol dvadsiaty tretí december. Takže dnes je Štedrý deň. Prišlo mi to na um bez akejkoľvek emócie. Ako v poslednom čase všetko. Veď čo sú Vianoce? Len čas koncom roka, ktorý sa ľudia rozhodli oslavovať. Pre mňa deň ako každý iný. Jediným rozdielom bolo, že budem musieť kníhkupectvo zavrieť skôr. Na Štedrý večer nepríde nikto. Pravdepodobne si budem dnes môcť odškrtnúť ďalší deň bez zákazníkov. Bez príjmov.

Vstal som z postele a rozhrnul závesy. Čakal som, že vonku ešte nebude nikto. Mýlil som sa, všade okolo mňa bol vianočný ruch. Znechutene som závesy znova zastrel. Nemal som pocit, že dokola potrebujem počúvať koledy a mať celý dom ožiarený svetielkami. Rozmýšľal som, že si spravím raňajky. Nemal som chuť. Obliekol som si bundu a plánoval som vyjsť von. Ak si myslíte, že som chcel načerpať vianočnú atmosféru, tak sa mýlite. Zaumienil som si totiž presný opak. Striasť ju zo seba.

V chodbe som, ako inak, objavil vianočný stromček, dva baliace papiere a šesť úhladne zabalených darčiekov. Pozornosť od rodičov. Nechávali mi to tu každý jeden rok.

Občas som začínal ľutovať, že som im kedysi dal kópiu kľúčov od domu a kníhkupectva. Pociťil som nával zlosti. Nevieť, kde sa vo mne brala, ale bola tam už dlho. Chytil som stromček (dalo mi to zabráť, lebo mi vybrali obzvlášť veľký, pravdepodobne, aby sa mi ho nepodarilo vyhodit') a krívajúc som ho ťahal k smetiaku. Hodil som ho do toho najbližšieho. Bol žltý, takže plasty. Ale veď to je jedno. Krívajúc som sa vrátil do chodby a zobral som do rúk darčeky a baliace papiere. Ako som ich niesol, vypadla mi z kopy darčkov obálka. Nevšimol som si to a tak som išiel ďalej. Otvoril som dvere do pivnice a nešetrne hodil papiere i darčeky na kopy z minulých Vianoc. A z predminulých. A z tých predtým. Vlastne som si tam ukladal darčeky už niekoľko rokov. Cestou späť som si všimol obálku. Strčil som si ju do vrečka a pobral sa von. Ďaleko z dohľadu vyzdobených ulíc a veľkého vianočného stromčeka svietiaceho uprostred námestia, na ktorom som zhodou okolností býval a prevádzkoval kníhkupectvo.

Moje kníhkupectvo teraz nebolo to, čo bývalo. Kedysi bývalo na Vianoce vyžiarené svetielkami a presne takými dekoráciami, z ktorých mi je dnes zle. Zamyslel som sa. Odkedy je také ponuré a schátrané, ako teraz? Šiel som pamäťou rok po roku. Bolo to od tej nehody. Avšak, vy samozrejme neviete, čo za nehodu to bolo. Písal sa vtedy rok... presne si nepamätám, ale bolo to pred nejakými siedmimi, ôsmimi rokmi. Boli Vianoce, Štedrý deň. Rovnako ako je dnes. Práve som dokončil ozdobovanie kníhkupectva a dával som posledné svetielka na okná. Potreboval som ich trochu posunúť, aby boli krajšie. Vystúpil som až na rímsu nad oknom. Bolo to niekoľko metrov nad zemou. A spadol som. Posledné, čo si z toho dňa pamätám, bol neskutočne bolestivý pohľad na svetielka smutne visiace z rímsy a vianočný stromček týčiaci sa nado mnou. Odvtedy krívam a nenávidím Vianoce. Nie, to nie je... ale je to pravda! Rozmýšľal som, či som sa tým pádom nestal takým Grinchom. Ale nie, nestal. Sám si potichu neznášam Vianoce, ale nikomu inému ich neničím. Alebo áno? Sám sebe som pripadal skôr ako Scrooge. To ma vystihovalo viac. Ma by som si tú knihu prečítať ešte raz. Nečítal som už dlho. Prešla ma chuť.

Pristihol som sa ako držím obálku, ktorú som našiel. Otvoril som ju a čítal. Rodičia ma volali k sebe na Vianoce. Rozmýšľal som, či chcem. Jedna moja časť nechcela. Ale tá druhá áno. A mám pocit, že v tej chvíli, po dlhých rokoch, premohla tá druhá časť prvú. Vracal som sa domov. Pri dome som v smetiaku na plasty našiel smutne opustený vianočný stromček. V tej chvíli moja časť, ktorá chcela oslavovať Vianoce, nadobro zvíťazila. Zobral som vianočný stromček, z pivnice vyložil stojan. Postavil som ho do stredu obývačky a podeň naukladal všetky darčeky, čo som dostal za posledné roky. Pekná kôpka!

Vybral som telefón a napísal otcovi, že zajtra k nim prídem. Vošiel som do kníhkupectva, každému vybral knižku a starostlivo ju zabalil. Zajtra im ich donesiem.

- Matúš

Malé zamyslenie o Vianociach

O Vianociach sa popísalo veľa. Mne sa zdá, že s vekom sa menia. Deti ich vnímajú ináč ako dospelí a dospelí ináč ako starí. My starí viac spomíname a najradšej o nich rozprávame, hlavne o tých minulých. Kedysi to naozaj bolo ináč. Svetlá sa rozsvietili až na Vianoce. Počas adventu sa na príchod Svetla čakalo. Stromček potom svietil niekedy až do Hromníc (2. 2.), keď sa v kresťanskom svete končí vianočné obdobie. No Vianoce neslávia len kresťania. Je to taký čarovný čas, že ho oslavujú rôzne kultúry a rôznym spôsobom. A nevieme sa toho času dočkať, tak začíname sláviť už v advente rôznymi spoločenskými akciami, koncertami, operami, divadlom, trhmi, stretávaním sa... Je to úžasné! Avšak tento rok nám to zákaz vychádzania znemožnil. Je ale nadovšetko jasné, že Vianoce aj tak prídu. Ako každý rok, plné novej nádeje a novej viery, nových plánov, detských radostí, slz zo smutných spomienok, veselých úsmevov z darčiekov, zábavy.... Je to jednoducho čarovný čas! Mám ich veľmi rada.

-Mária

GEJZA ĎURJAK

A muž v čiernom odišiel potichučky...

Keď ste prechádzali Starým Mestom, neexistoval taký deň, kedy by ste nenatrafili na záhadného muža v čiernom. Muža so silným hlasom, ktorý sedel na kávičke či čaji u Rolanda alebo stál a s niekým vášnivo diskutoval.

V deväťdesiatych rokoch bola, okrem Carltonu a Savoyky, jediná funkčná kaviareň na Korze. A to bol Roland. Dlho bol tento nebytový priestor v parteri nádhernej secesnej budovy na Námestí 4. apríla (dnes Hlavnom námestí) zatemnený. Bolo tam espresso a pošuškávalo sa, že tam hocikto na kávu ísť nemôže. Raz som tam zo zvedavosti nazrela. Bol tam biely umakartový nábytok, nejaké kresielka, tma a nik tam nesedel. Mala som čudný pocit.

Až jedného dňa sa závesy rozhrnuli a objavili sa koberce, tonetové stolíky, stoličky, rôzne kreslá, palmy a iné rastliny. V centrálnej časti pri vchode bola secesná komoda a váza vždy plná kvetov. Sedel tam v kresle aj Schöne Náci. V oknách žardiniéry z alpaky a striebra s aranžmánmi, sem-tam umiestnená drobná socha či plastika v štýle art deco. Z plafónu viseli symetricky umiestnené dva strapcové secesné lustre. Stal sa zázrak a kaviarni bol dopriaty život! Vdýchla mu ho vtedajšia nájomníčka pani Herczegová, ktorá žila dlho v cudzine a mala neuveriteľný vkus.

Do Rolanda chodil každý – podnikatelia, novinári, herci, začínajúci politici aj „staré štruktúry“. Celkom bez reklamy si kaviareň okamžite získala srdce širokej klientely. Bolo tam vždy plno. Obchodovalo sa tu, dohadovali sa vážne veci, tu sa veľa ľudí rozhodlo zmeniť život, či sa zamilovalo. Otváracie hodiny boli len do 22.00, ale ak bolo treba, sedelo sa až do rána za svitu pouličného osvetlenia alebo zapálených sviečok. Z kaviarne Roland sa stalo kultové miesto v srdci Starého Mesta. Tu bolo nemožné nestretnúť sa s Gejzom Ďurjakom. Hromový hlas, čierny odev a permanentne dobrá nálada. Ako inak, aj ja som Gejzu stretla prvýkrát práve tu. Deklaroval, že sa poznáme a vylovil spomienku, aká som bola otravná pubertáčka, ktorej sa môj brat (jeho spolužiak z VŠMU) a on chceli zbaviť, lebo si chceli rozprávať nejaké chlapské veci.

Gejza sa narodil v roku 1939 a bol odo mňa o kus starší. Pre neho bola každá žena, čo sa mu páčila vretenica a každú jednu zahŕňal láskavou pozornosťou. Pre jednoduchosť ich všetky oslovoval menom Lukrécia. Bol gentlemanom a vášnivým bratislavským lokálpatriotom.

Ako televízny režisér nebol nudný a ani sa nikdy nenudil. Nezapodieval sa ničím ničotným. Venoval sa rozmanitej, hlavne filmovej tvorbe: režíroval film **Duo Charlie** (1968), televízny program **Zabudnutá dolina** (1982), vydal detskú knihu **A biely delfín s modrými fličkami odplával** (1983) a film **Ono a onô** (1988).

Najviac sa dostal do povedomia divákov v roku 1974 rozprávkovým seriálom o maliarovi Hlavičkovi – **Hlavičkove rozprávky**, ktorý kombinuje animácie výtvarníka Ivana Popoviča a hranie živého herca Jozefa Dvořáka.

Jeho tvorba pokračovala komédiou s kriminálnou zápletkou a šťastným koncom **Smrť v kufri** (1974).

Víla Lomnička a Slabejka z Hlavičkových rozprávok

Zmysel pre humor potvrdil tragikomédiou **Túžba letného popoludnia** (1974).

V roku 1975 realizoval film **29 poschodí pre program**.

Venoval sa aj dokumentu a v roku 1970 vznikol film o II. paradasantnej brigáde **Zabudnutá brigáda**.

Najväčšou láskou Gejzu Ďurjaka bolo však jeho rodné mesto Bratislava. Stal sa dokonalým znalcom bratislavskej histórie, čo sa pretavilo aj do jeho tvorby. Pripravil 720 námetov na krátke filmy o Bratislave.

Množstvo z nich bolo realizovaných vo forme miniatúr (dokumentov v dĺžke troch minút) o Bratislave: **Potulky po zábavných parkoch** (1991), **Bratislavský hrad – cesta k slovenskej štátnosti** (1996), **Bratislavské kostoly – dominanty histórie mesta** (1997), **Bratislavský hrad pre tretie tisícročie** (2009).

Bol vášnivým diskutérom. Na besede o Bratislave v Mirbachovom paláci v roku 2003 nepustil k slovu nikoho dlhých 90 minút. Tvrdil, že ak niekto chce cítiť s Bratislavou, je povinný si to vypočuť. Práve tu odznel známy citát na adresu niektorých vtedajších mestských poslancov: „Veľa predstavi-

telov nemá vzťah k mestu, nestali sa Bratislavčanmi. A pritom Bratislavčanom môže byť aj černocho!“

Pre názor, kam a ako sa má naše mesto uberať, sa vedel rozvášniť do najvyššej miery. Argumentoval svojou znalosťou histórie a bol zástancom tradícií.

Láska k Bratislave sa odrazila aj v jeho tvorbe pre deti. Chystal námet na seriál o bratislavskom vodníkovi Ferim, cez ktorého chcel deťom ukázať históriu mesta. „*Bratislava mala najlepšieho vodníka široko-daleko a legenda hovorí, že býval v zlatom paláci a aj smeti mal strieborné,*“ tvrdil.

Sám si dokonca v jednom filme zahral. Postavu ministrovho tajomníka stvárnil v *Panne zázračnici* (1966).

Gejza Ďurjak, náš kamarát, sa akosi stratil. Nikto nič nevedel. Žil sám a v septembri 2017 sme si uvedomili, že ho niet, nedvíhal telefón... Úplne potichu odišiel.

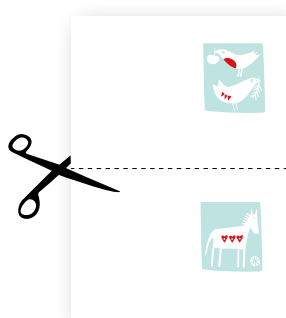
Češť jeho pamiatke.

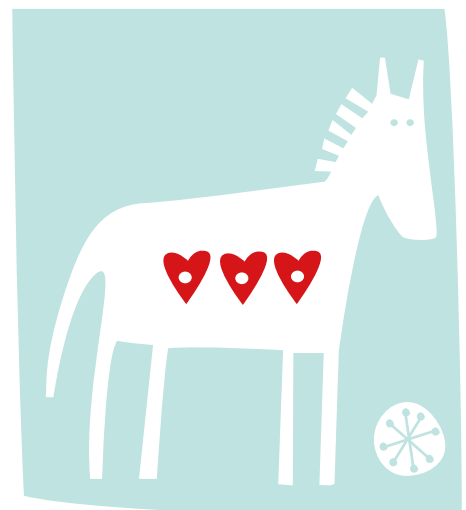
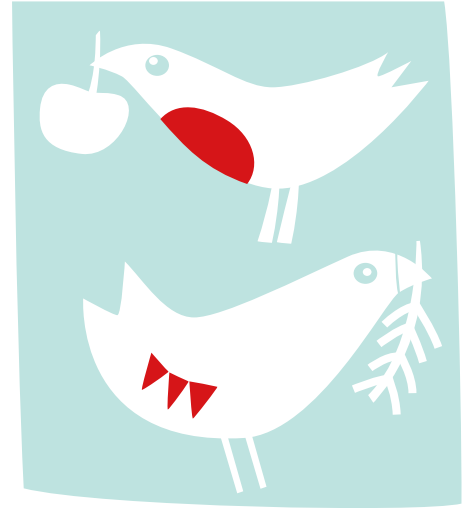
Mgr. Bohdana Machaj Hrycová

Emil a Julo sú priatelia.

Julo sa snaží schudnúť. Jeho lekárka na tom trvá a Julo sa naozaj snaží. Zakázal si všetky cukry. Teda, okrem čokolády. O tú sa rád podelí, pričom nezabudne dodať: „Zo sladkostí, o ktoré sa rozdelíš s inými, nepriberieš.“

Emil je výrazne krátkozraký. Už v mladosti si za to vyslúžil nejednu prezývku, ale ako vraví: „Aspoň vyzerám ako intelektuál.“ S pribúdajúcim vekom sa mu situácia komplikuje, pretože strieda okuliare do diaľky s tými na čítanie a oboje niekde neustále zabúda. Obzvlášť, keď mu sklznu na nose trochu nižšie a on ich žmúriac ponad ne hľadá.

COVID-19

RORO

RESPIRÁTOR
RÚŠKO

DODRŽIAVANIE
ODSTUPU

UMÝVANIE
RÚK

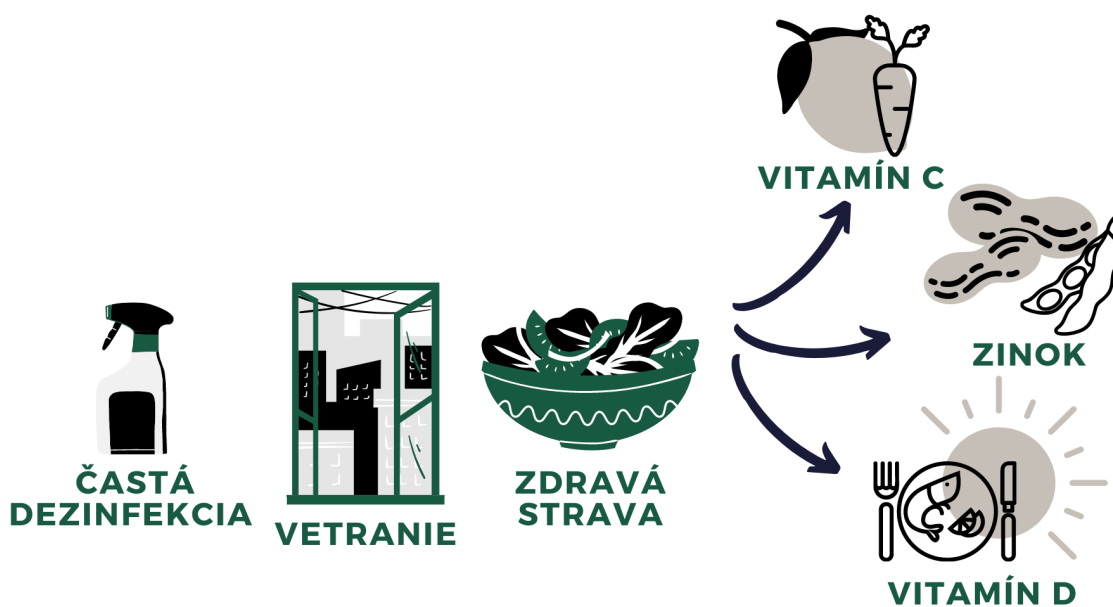
OČKOVANIE

AKTUÁLNE OPATRENIA PODĽA COVID AUTOMATU

platné pre Bratislavu:
automat.gov.sk/bratislava

INFORMÁCIE A PORADENSTVO

Staromestská linka 02/59 246 288
pracovné dni od 8:00 do 12:00
magazin@stare mesto.sk

KONTAKTY

magazin@staremesto.sk

Alžbeta Marendiaková
Dana Sládeková
+421 (2) 52 49 68 68
alebo 0911 665 273

Staromestské centrum
kultúry a vzdelávania **Školská 14**
811 07 Bratislava

Staromestské centrá
kultúry a vzdelávania

Zichyho palác

Ventúrska 9
811 01 Bratislava

informácie: +421 (2) 54 43 16 81
Martina Mišíková, 0903 650 701
martina.misikova@staremesto.sk

Pistoriho palác

Štefánikova 25
811 05 Bratislava

Informácie: +421 (2) 52 49 18 28
Monika Spišiaková, 0918 430 980
alebo +421 (2) 52 49 18 28
monika.spisiakova@staremesto.sk

Galéria F7

Františkánske námestie 7
811 01 Bratislava
Borivoj Medelský, +421 (2) 54 43 33 35
alebo 0911 238 710
borivoj.medelsky@staremesto.sk

Gaštanová 19

811 04 Bratislava
Eva Košťálová, +421 (2) 54 77 73 66
eva.kostalova@staremesto.sk

Propeller

Matej Šálek
matej.salek@staremesto.sk

fotografie

canva.com, Alžbeta Marendiaková,
Peter Stanley Procházka, youtube Hlavičkove rozprávky,
slovenske-zvyky.webnode.sk, terrasanta.pl